

11. Цігичко А. Збереження і збільшення виробничого потенціалу країни / А. Цігичко // Економіст.-1992. - №7.[текст]
12. Горбанів Є. Економічний потенціал розвинутого соціалізму / Є. Горбанів // Питання економіки.-1981. - №9.[текст]
13. Задоя А.О. Народногосподарський потенціал і інтенсивне відтворення. - Київ, 1986. - 154с.
14. Самоукін А.І. Потенціал нематеріального виробництва. - М.: Знання, 1991. - 214с.
15. Митрофанов Г.В., Кравченко Г.О., Большакова О.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. - К.: КНТЕУ, 2002.- 301с.
16. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. - К.: Вища школа. - 2003. - 175с..
17. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352с.
18. Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия: Монография. - Сумы: ИТД "Университетская книга", 2004. - 360с.
19. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2001. – 204с.
21. Акофф Р. Планування майбутнього корпорації /Пер. з англ. під ред. В.И. Данілова – Данільяна. – м.: Прогрес, 1985. – 328с.

Анотація. В статті приведено критичний аналіз понять „потенціал”, „економічний потенціал”, уточнено поняття «розвиток», предприняты попытки систематизации теоретических подходов к определению содержания понятия «потенциал экономического развития предприятия».

Ключевые слова: економічний потенціал, економічне розвиток, підприємство, економічні системи, процес.

Summary. In article the critical analysis of concepts "potential", „economic potential” is resulted, the concept "development" is specified, attempts of ordering of theoretical approaches to definition of the maintenance of concept «potential of economic development of the enterprise» are undertaken.

Key words: economic potential, economic development, the enterprise, economic systems, process.

Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Прохорова В.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Плетникова І.Л.

УДК 005.57:334.722

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Білокомірова Я. М., аспірант (ХНЕУ)

У статті розглянуто сутність інформаційної безпеки як важливої складової економічної безпеки підприємницької діяльності. Приведено дані щодо витоків інформації з підприємницьких структур. Визначені основні функції інформаційно-аналітичного підрозділу та запропоновані заходи для створення ефективного системи інформаційної безпеки підприємницької діяльності.

Ключові слова: інформаційна безпека, комерційна таємниця, інформаційна складова економічної безпеки.

Постановка проблеми та її зв'язки з безпеки та конкурентоспроможності країни. науковими чи практичними завданнями. Безпека Захищеність економічних інтересів підприємств підприємницької діяльності в умовах ринкової забезпечує їх стале функціонування та розвиток в економіки є вагомим компонентом національної умовах європейської інтеграції України, що сприяє

зростанню економіки, формуванню здорового конкурентного середовища та передумов для залучення інвестицій.

Ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світову може відбутися лише за умови досягнення високого рівня конкурентоспроможності країни, її господарюючих суб'єктів, а також продукції та послуг, що виробляються останніми, на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основою конкурентоспроможності є використання сучасної інформаційної технології. Економіка стає більш інформаційно насиченою, питання якісного доступу до інформаційних ресурсів виходить на одне з перших місць у конкурентній боротьбі [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремим аспектам цих проблем приділяється увага в роботах зарубіжних та вітчизняних учених, таких як Ващенко Н. В. [4], Домарев В.В., Донець Л.І. [4], Крилова О. [5], Куркін М.В. [6], Одінцов О.О., Прокоф'єва Д. М. [7], Савва О.П. [8], Новікова О.Ф. та ін.

Виділення невирішених частин проблеми.

Інформація є вагомим чинником виробництва, процесу господарювання підприємств вцілому, вона має вартісні характеристики, що визначаються тим реальним прибутком, який можна отримати від її використання. Справедливість класичного вислову - «Хто володіє інформацією, той володіє світом» останніми роками вже мали змогу перевірити сотні українських підприємців. Проте розуміння специфіки інформаційної безпеки як вагомий складової економічної безпеки підприємництва загалом приходить не відразу. Отже, питання інформаційної безпеки підприємництва стають дедалі актуальнішими і в аспекті економічної безпеки [9].

Постановка завдання. Розглянути сутність інформаційної безпеки як важливої складової економічної безпеки підприємницької діяльності.

Вклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Інформаційна безпека - найважливіший елемент системи економічної безпеки підприємства. Заходи із забезпечення інформаційної безпеки, з одного боку, спрямовані на охорону конфіденційної інформації (зокрема, усунення «жучків», запобігання несанкціонованому доступу до локальних комп'ютерних мереж тощо). З іншого - включають контрзаходи (пошук даних про конкурентів, партнерів і контрагентів), які сприяють розвитку бізнесу і слугують для запобігання неприємним несподіванкам.

Інформаційна безпека - важлива складова концепції корпоративної безпеки членів Українського союзу промисловців і підприємців (УСПП), що є науково обґрунтованою системою поглядів на визначення основних напрямів, умов і порядку практичного рішення завдань захисту суб'єктів підприємницької діяльності, що входять до

УСПП, від протиправних дій і несумлінної конкуренції. [7]. Корпоративна безпека членів УСПП має на меті захист інтересів власників, керівництва, працівників і клієнтів підприємств, матеріальних цінностей, інформаційних ресурсів від внутрішніх і зовнішніх загроз і ризиків.

Поняття інформації в загальному вигляді містить [1] ст.1 закону України "Про інформацію": Відповідно [1] до ст. 30 цього Закону інформація за обмеженим доступом поділяється на конфіденційну та таємну. З приводу складу злочину, що розглядається (підприємницького шпигунства), інтерес становитиме власне конфіденційна інформація.

Власник інформації як в підприємницькій, так і в інших сферах, є незалежним в питанні визначення режиму доступу до інформації, крім випадків, передбачених законом, перелік яких має бути вичерпним. Законодавством України визначене поняття «комерційної таємниці підприємства».

В Україні не створено спеціального законодавства з приводу питань комерційної таємниці, існує лише підзаконний акт (окрім загального законодавства про інформацію) - Постанова Кабінету Міністрів України від 9.08.1993 р. "Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці" [2]. Питання щодо змісту інформації, яка становить комерційну таємницю, є дискусійним. Це, зокрема, відноситься до кореляції понять комерційної таємниці та інтелектуальної власності [3]. Інформація може бути не лише об'єктом права власності, а й права інтелектуальної власності.

Інформація на сьогоднішній день є комерційним об'єктом, а отже потребує захисту. Інформаційна безпека заснована не тільки на захисті власної інформації, у тому числі конфіденційної, але й проводить ділову розвідку, інформаційно-аналітичну роботу із зовнішніми й внутрішніми суб'єктами. Інформацію можна продати, купити, імпортувати, фальсифікувати, украсти і т. д. Інформація, якою обмінюється людина через машину з іншою людиною чи машиною, може бути важливою і, отже, є предметом захисту. Однак захисту підлягає не будь-яка інформація, а тільки та, котра має ціну, тобто цінна інформація. Цінною ж стає та інформація, володіння якою дасть змогу її дійсному чи потенційному власнику одержати якийсь-небудь вигаш: моральний, матеріальний, політичний і т. д. Отже, на перший план виходить необхідність і проблема захисту інформації, що становить комерційну таємницю. Для захисту конфіденційної інформації в установах спеціально створюється служба безпеки, особливості функціонування якої визначаються тим, що на неї покладені обов'язки з організації режимів конфіденційного діловодства; організації допуску співробітників і сторонніх осіб до конфіденційної інформації; організації зберігання, обліку і знищення

носіїв конфіденційної інформації; виявлення каналів можливого витоку інформації, їхня нейтралізація; проведення профілактичної роботи і службових розслідувань; протидії технічним засобам промислового шпигунства; проведення спеціальних акцій, спрямованих на створення сприятливої обставини і нормального функціонування власного підприємства; зв'язку зі службами безпеки інших фірм і державних структур; взаємозв'язку із засобами масової інформації [7].

Також не менш важливим є захист інформації, яка міститься на машинних носіях. Сюди входить захист конфіденційної інформації, а також захист самих машинних носіїв.

Сучасний діловий світ, представлений головним чином фінансово-інформаційними корпораціями, страждає від інформаційного грабежу. За даними світової статистики, втрата тільки 20% інформації веде до руйнування 65% фірм і компаній. Тому інформаційна безпека є одним з найважливіших показників успішної діяльності організації [5].

Інформаційні взаємовідносини суб'єктів підприємництва і держави регулюються на сьогодні понад 30-ма законодавчими і майже такою самою кількістю підзаконних актів, незалежно від форми, в якій здійснюється підприємницьке шпигунство, суб'єкт цього злочину є загальним. На характеристику суб'єкта не впливає особливості об'єкта та предмета злочинних посягань, тобто цінність для здійснення підприємницької діяльності. Це означає, що суб'єктом підприємницького шпигунства не обов'язково має бути суб'єкт підприємницької діяльності. Як правило, суб'єктами підприємницького шпигунства є особи, які (або за допомогою яких) реалізують зовнішні загрози інформаційній безпеці [9] суб'єктів підприємницької діяльності (конкуренти, агенти конкурентів, особи, які не мають безпосереднього завдання конкурентів, злочинні елементи, партнери).

Особливу категорію суб'єктів підприємницького шпигунства становлять співробітники фірми (різновид внутрішніх загроз) - вони можуть діяти як за завданням, так і без завдання конкурентів (останнє найбільш характерно для так званих "ображених співробітників").

Це є характерним не лише для підприємницького шпигунства, а й для шпигунства взагалі.

В Україні суб'єктом злочину може бути лише фізична особа [5, 9].

За даними дослідження:

- 75% витоку інформації відбувається через співробітників компанії;
- 25% витоку інформації - через використання технічних каналів;
- 25% працівників компанії заявили, що є чесними працівниками і за жодних умов не продадуть комерційну таємницю;

- 25% працівників компанії готові завжди продавати інформацію;

- 50% залежно від обставин.

Інформаційні процеси є основою функціонування сучасного суспільства та «провідником», за допомогою якого реалізується взаємодія між суб'єктами ринкових відносин, власно ринку як такого та його численних структур. Їхня відкритість, досить висока розгалуженість породжують проблеми, конфлікти, пов'язані з «впровадженням» активних наступальних технологій у світовому інформаційному просторі для того, щоб одержувати переваги в матеріальній і фінансовій сферах [4,6].

Властивості інформації, які в першу чергу визначають рівень її захищеності, визначаються суб'єктами, що провадять цю інформацію, а також виробленими ними інформаційними продуктами і послугами.

Об'єктами, стосовно яких застосовуються інформаційні технології з метою нанесення їм збитку, є інформаційні інфраструктури підприємств, до складу яких входять [6]:

- процеси, пов'язані з обробкою інформації;
- архітектури мереж передачі і обробки інформації;
- засоби комп'ютерної техніки, що використовуються для обробки;
- різні види забезпечення, які супроводжують процеси введення, обробки й аналізу даних;
- зовнішні комунікації, що забезпечують інформаційну взаємодію із зовнішнім середовищем підприємства.

Масштабне і масове протікання процесів, пов'язаних із проявом небезпеки та можливістю завдання збитків, проявляється у вигляді інформаційних війн, масштаби яких в наш час досягли небувалих розмірів і форм прояву.

Разом з тим, необхідно відзначити, що відкритість суспільства, залучення в глобальні процеси великої кількості людей, ресурсів та економік цілих країн супроводжуються рядом негативних явищ, які безпосередньо пов'язані з використанням інформації, інформаційних продуктів і послуг.

До них, на погляд Куркіна М.В, варто віднести:

- численні порушення у фінансово-кредитній сфері (шахрайство, обман, неправомірні дії з документацією в сфері електронного документообігу) [7];

- несанкціонований доступ до інформації;

- неправомірні зміни, що спотворюють зміст інформації, внаслідок чого вона втрачає свою юридичну значимість і цінність;

- численні явища, що призводять до значних негативних наслідків у масштабах цілої країни, які на сьогодні поєднуються під загальною назвою «інформаційна війна» [6].

Для ефективної системи інформаційної безпеки підприємницької діяльності безумовно необхідно, щоб на підприємстві існував інформаційно-аналітичний підрозділ, що є складовою служби безпеки, функціями якого є захист будь-якої інформації організації, висвітлення обстановки всередині і поза межами підприємства, вчасно одержувати випереджальну інформацію про життєво важливі для підприємства процеси і знаходити засоби її оптимального використання.

Розглядаючи зміст процесу забезпечення інформаційної складової економічної безпеки підприємства, необхідно виділити такі основні функції інформаційно-аналітичного підрозділу підприємства, належне виконання яких необхідне для досягнення належного рівня забезпечення інформаційної складової економічної безпеки підприємства (рис. 1):

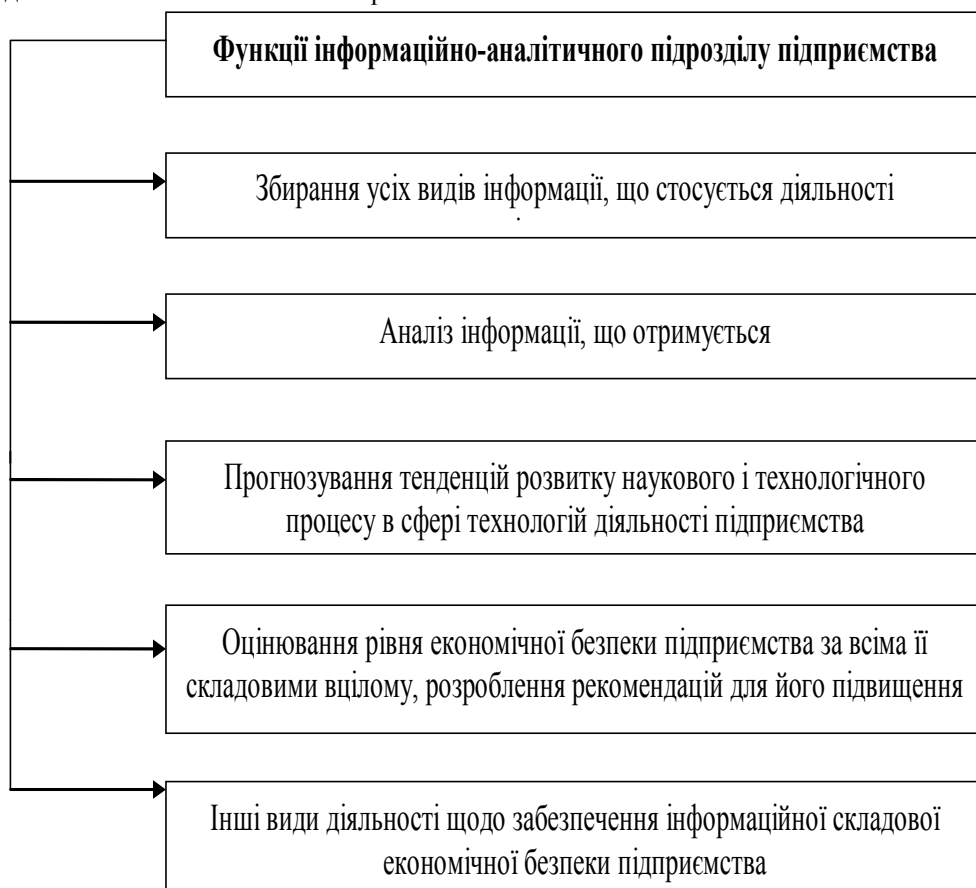

Рисунок 1 - Функції інформаційно-аналітичного підрозділу підприємства

Для забезпечення інформаційної безпеки підприємницької діяльності необхідна ефективна державна політика, яка передбачає створення загальнодержавної системи інформаційної безпеки [8, 9]. Обов'язковою умовою створення цієї системи є розробка відповідної нормативної бази, розвиток та вдосконалення системи сертифікації систем та засобів захисту інформації, програмних та апаратно-програмних засобів, відтворення системи органів контролю за станом інформаційної безпеки на підприємствах та контроль за їх діяльністю з боку держави; створення сприятливих умов для підприємств, організацій та налагодження виробництва вітчизняних засобів захисту інформації, створення системи підготовки наукових кадрів в галузі захисту інформації; вдосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для роботи в

сфері інформаційної безпеки; врегулювання відносин в галузі використання Internet, створення системи інформаційної безпеки, яка спроможна забезпечити належний рівень її захищеності в умовах постійного удосконалення можливостей технічних розвідок та засобів ведення інформаційних війн, ведення державного контролю за розробкою вітчизняних та ввезення імпортованих засобів обчислювальної техніки та ін.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Таким чином, можна зробити висновки, що для створення ефективної системи інформаційної безпеки підприємницької діяльності необхідно:

1. Здійснювати контроль над ймовірними каналами витоку інформації на підприємстві;

2. Здійснювати моніторинг доступу співробітників до корпоративних інформаційних ресурсів;

3. Зберігати архів операцій з документами;

4. Виявляти у вихідному потоці електронної пошти повідомлень, які можуть передбачати загрозу витоку конфіденційної інформації;

5. Виявляти у вихідному HTTP-потоці даних, які можуть передбачати загрозу витоку конфіденційної інформації;

6. Контролювати використання мобільних пристроїв зберігання інформації, пристроїв передачі інформації і комунікативних портів;

7. Архівувати поштову кореспонденцію;

8. Здійснювати моніторинг на рівні файлових операцій;

9. Контроль за діяльністю співробітників, доступу та використання ними лише тієї інформації, яка потрібна для роботи;

10. Правильний підбір кадрів, застосування матеріальних та моральних стимулів, створення сприятливого соціально-психологічного клімату всередині організації, створення можливостей для професійного росту, зниження плинності кадрів, формування «фірмового патріотизму».

Однак лише своєчасне та комплексне виконання усіх цих завдань може призвести до бажаного результату.

Викладені в статті пропозиції є основою для подальшого формування організаційного

механізму інформаційної безпеки підприємницької діяльності та розвитку її методичного забезпечення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про інформацію" від 2.10.1992 р. // Закони України.- Т.4.- К., 1996.

2. Закон України "Про підприємництво" від 7.02.1991 р. // Закони України.- Т.1.- К., 1996.

3. Закон України "Про власність" від 24.04.1991 р. // Закони України.- Т.1.- К., 1996.

4. Донець Л.І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

5. Крилова О. Всі секрети по кишнях – www.rdwmedia.ru.

6. Куркін Н.В. Управління економічною безпекою розвитку підприємства: Монографія. – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.

7. Прокоф'єва Д. М. Підприємницьке шпигунство в системі інформаційних злочинів // Украинский центр информационной безопасности / www.bezpeka.com/library/lib_aspect.html.

8. Савва О.П. Роль інформації в досягненні конкурентоспроможності // Вісник КНУТД, 2007. - №3. – с. 103-111.

9. Ткачук Т. Формування системи інформаційної безпеки бізнесу // Бізнес і безпека, 2007. - №4. – с. 19-23.

Аннотация. В статье рассмотрены сущность информационной безопасности как важной составляющей экономической безопасности предпринимательской деятельности. Определены основные функции информационно-аналитического подразделения и предложены меры по созданию эффективной системы информационной безопасности предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: информационная безопасность, коммерческая тайна, информационная составляющая экономической безопасности.

Summary. In the article essence of informative safety is considered as an important constituent of economic security of entrepreneurial activity. Information is resulted in relation to the source of information from enterprise structures. The basic functions of informaciyno-analitichnogo subsection and offered measures are certain for creation of the effective system of informative safety of entrepreneurial activity.

Keywords: informative safety, commercial secret, informative constituent of economic security.

Рецензент к.е.н., доцент ХНЕУ Азаренков Г.Ф.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.